

ЧОЛҒУ ИЖРОЧИЛИГИДА САҲНА МАДАНИЯТИ ВА ИЖРОЧИЛИК ПСИХОЛОГИЯСИ

Республика musiqa va san'at texnikumi

Исломов Жаҳонгир

Сайидхужаев Тохир

Аннотация: Ушбу мақолада чолғу ижрочилигида саҳна маданияти ва ижрочилик психологиясининг ўрни ва аҳамияти кенг ёритилади. Ижрочининг саҳнада ўзини тута билиши, эмоционал барқарорлиги, саҳна ҳаяжонини бошқариш ҳамда тингловчи билан психологик алоқа ўрнатиш масалалари илмий-назарий ва амалий жиҳатдан таҳлил қилинади. Саҳна маданияти ва ижрочилик психологиясининг уйғунлиги ижро сифати ва бадиий таъсирчанликни белгилайдиган муҳим омил сифатида асосланади.

Калит сўзлар: чолғу ижрочилиги, саҳна маданияти, ижрочилик психологияси, саҳна ҳаяжони, артистизм, musiqa таълими

Чолғу ижрочилиги musiqa санъатининг энг масъулиятли ва мураккаб соҳаларидан бири ҳисобланади. Ижрочидан нафақат юқори техник маҳорати, балки руҳий барқарорлик, саҳна маданияти ва психологик тайёргарлик ҳам талаб этилади. Амалиёт шуни кўрсатадики, техник жиҳатдан пухта тайёрланган ижрочи ҳам саҳнадаги психологик ҳолатини бошқара олмаса, ўз имкониятларини тўлиқ намоён эта олмайди.

Шу боис саҳна маданияти ва ижрочилик психологиясини чолғу ижрочилигининг ажралмас таркибий қисми сифатида ўрганиш долзарб аҳамият касб этади.

Саҳна маданияти — ижрочининг саҳнадаги ташқи кўриниши, ҳаракатлари, тингловчи билан мулоқоти ва умумий ўзини тута билиш маданиятидир. У ижро этилаётган musiкий асарнинг бадиий мазмунини тўлдириб, унинг таъсирчанлигини оширади.

Чолғу ижрочилигида саҳна маданияти қуйидаги жиҳатларда намоён бўлади: саҳнага чиқиш ва чиқиб кетиш маданияти; саҳнада эркин ва табиий ҳаракат қилиш; ижро пайтида диққатни жамлаш; ташқи кўринишнинг асар характерига мослиги.

Юқори саҳна маданияти ижрочининг касбий етуклигини кўрсатади.

Ижрочилик психологияси ижрочининг ички руҳий ҳолати, эмоционал кечинмалари ва психологик тайёргарлиги билан боғлиқ. Саҳнага чиқиш жараёни кўплаб ижрочиларда ҳаяжон, кўркув ёки ишончсизликни келтириб чиқаради. Бу ҳолатлар ижро сифатига салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

Ижрочилик психологияси қуйидаги омилларни ўз ичига олади: саҳна ҳаяжонини назорат қилиш; диққатни бошқариш; ички ишонч ва мусбат кайфият; ижодий руҳланиш ҳолати.

Бу омилларни тўғри бошқара олган ижрочи саҳнада ўзини эркин ҳис қилади.

20-Dekabr, 2025-yil

Саҳна ҳаяжони ижрочилик фаолиятининг табиий қисми ҳисобланади. У тўғри йўналтирилган тақдирда ижрога ижобий таъсир кўрсатиши ҳам мумкин. Аммо ортикча ҳаяжон ижрочининг диққатини чалғитиб, техник хатоларга олиб келади.

Саҳна ҳаяжонини енгишнинг асосий усуллари қуйидагилар: мунтазам саҳна амалиёти ва чиқишлар; нафасни тўғри бошқариш машқлари; ижрони олдиндан тасаввур қилиш (визуализация); ижобий психологик настрой.

Бу усуллар ижрочида психологик барқарорликни шакллантиради.

Саҳна маданияти ва ижрочилик психологияси ўзаро боғлиқ ҳолда намоён бўлади. Ички ишонч ташқи ҳаракатларда, ҳаракатлар эса ички ҳолатда акс этади. Саҳнада ўзини эркин тута олган ижрочи тингловчи билан самарали мулоқот ўрнатади.

Бу уйғунлик ижронинг бадий яхлитлигини таъминлаб, мусликий асарнинг эмоционал таъсирини кучайтиради.

Муслиқа таълими жараёнида ижрочилик психологияси ва саҳна маданиятига алоҳида эътибор қаратиш зарур. Таълим жараёнида: саҳнавий чиқишлар ташкил этиш; психологик тренинглар ўтказиш; ижро таҳлили ва муҳокамалар орқали ёш ижрочиларнинг рухий тайёргарлиги шакллантирилади.

Бу ёндашув талабаларни профессионал саҳнага тайёрлашда муҳим аҳамиятга эга.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб айтганда, чолғу ижрочиличига саҳна маданияти ва ижрочилик психологияси ижро сифати ва бадий таъсирчанликни белгилайдиган асосий омиллардан ҳисобланади. Техник маҳорати юқори бўлган ижрочи ҳам психологик тайёргарлик ва саҳна маданиятига эга бўлмаса, ўз имкониятларини тўлиқ намоён эта олмайди. Шу сабабли саҳна маданияти ва ижрочилик психологиясини чолғу ижрочиличини тайёрлаш тизимида комплекс равишда ривожлантириш зарур.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Кароматов Ф. Ўзбек муслиқа маданияти тарихи. – Тошкент: Фан, 2007.
2. Раджабов И. Мақом асослари. – Тошкент: Ўзбекистон, 2006.
3. Қодиров Т. Ўзбек миллий чолғу ижрочиличиги анъаналари. – Тошкент: Санъат, 2014.
4. Абдуллаев А. Муслиқа ижрочиличиги ва педагогика асослари. – Тошкент: Фан, 2012.
5. Ҳакимов А. Ўзбек халқ чолғулари ва уларнинг ижрочилик хусусиятлари. – Тошкент: Ўқитувчи, 2010.